

Igazoló bizottságok, a társadalombiztosítási intézmények önkormányzatainak összetétele és a reakció elleni harc. Az OTI jelentése az MKP Állampolitikai Osztályának a magyar társadalombiztosítás helyzetéről

Politikatörténeti és Szakszervezeti Levéltár (PIL 274. f. 12. cs. 134. öe.)

A társadalombiztosítás újjászervezésével és bővítésével párhuzamosan a kommunisták 1945 után törekedtek a nem kommunista erők visszaszorítására (köztük a szociáldemokratákat is), munkahelyükről való eltávolításukra, B-listázásokra. Ez vonatkozott a társadalombiztosító intézményekre is. A dokumentum az OTI-n belül működő kommunista önkormányzati vezetők szemszögéből a kommunista párt ideologizált perspektíváján át nyújt helyzetértékelést a társadalombiztosításról. Az OTI és a MABI azon tagjai, aki az MKP tagjai voltak, saját szerepüket jelentősen felértékelték a megoldandó feladatok tekintetében.

A társadalombiztosító intézmények Magyarországon fizikai és szellemi munkások kezdeményezésére az önszegély elve alapján létesültek. A növekvő munkásosztállyal párhuzamosan gyorsan terebélyesedtek ki és lettek jóval az első világháború előtt önkormányzatukkal a munkásság fellegvárai. Az uralkodó osztályok hamar rájöttek arra, hogy a fejlődőképes munkás önkormányzati intézmények egyrészt gazdasági súlyukkal politikailag erősítik a munkásosztályt, másrészt az itt felhalmozódó tőkék a reakció államapparátus által kisajátítható tőketartalékok lehetnek.

Ez a felismerés két dolgot eredményezett: 1. az önkormányzatok lassú felörlését, először látszatönkormányzattá süllyesztését, majd az önkormányzatok felfüggesztését, 2. mint állandó, biztos pénzforrásoknak nem a dolgozók érdekei szerint való kihasználását, de fejlesztését abból a célból, hogy a dolgozók filléreiből összehordott tőkék minél nagyobb mértékben álljanak a reakció szolgálatára.

Társadalombiztosítási törvényeink, különösen a Lex Vas I. (1927: XXI. tc.) és a Lex Vas II. (1928: XL. tc.)⁴³ éppen ezért nem a dolgozók, hanem az uralkodó osztály érdekeit kívánta szolgálni és ezért antiszociális alaptendenciájuk mellett csak az adandó alkalomra vártak, hogy a látszatönkormányzatok megszüntetésével a teljes kisajátításra, az államosításra törekedjenek.

Mіндеz a 20-as, de különösen a 30-as évek folyamán be is következett, úgy hogy a két nagy intézmény a munkásság fellegváraiból a reakció fészkeivé változott: végrehajtó szervei (ügyvitelei) a politikai jutalmazás és szolgalelkűség gyűjtőhelyeivé lettek,

43 Helyesen Lex Vass: Vass József népjóléti miniszterről, a törvények egyik eszmei megalkotójáról elnevezve.

ahol a beteg és megrokkant dolgozókat már nem a munkásság bizalmából odakerült tisztviselők és orvosok, hanem hatósági közegek fogadták: a munkásság veritékéből nagyra nőtt intézmények gyakran fényűző helyiségeiben a munkásöntudat megalázása folyt lépten-nyomon és a bürokrácia valósággal orgiát ült. A munkásság meggyűlölte saját intézményeit.

A felszabadulás pillanatában az első tennivalók egyike volt elfoglalni és visszafoglalni ezeket az intézményeket: helyreállítani a független önkormányzatot, kisöpörni a reakciót, lebontani a reakciós törvényeket, mozgásba hozni a reakció pénzpolitikája által csődbe juttatott intézményeket. [...]

A 2300/1945. M.E. sz. rendelet visszaállította és bizonyos fokig még tovább fejlesztette a társadalombiztosító intézetek (OTI, MABI és MAHABI) önkormányzatát. Ez a rendelet a felszabaduláskor hivatalba lépett önkormányzatok összetételét a paritásos munkavállalói és munkáltatói alapról 2/3–1/3 arányban a munkavállalói érdekelttség javára változtatta át. A MABI önkormányzata ma kizárólag a két munkaspárt tagjaiból áll. Az elnökség 9 tagból, az igazgatóság 21 tagból [...]. A még meg nem alakult közgyűlés fenti arány szerint 120 tagból fog állni.

A felszabadulás utáni napokban a fontosabb OTI szociáldemokrata, a MABI pedig kommunista vezetés alá került. Az adott helyzetekből keletkező szükséges kezdeményező lépések, átfogó reformokra induló határozatok, reformtervek és átszervezések ma a MABI-ból indultak ki.

Az önkormányzatban a néha túl radikálisnak mutakozó (pl. öregségi szolgáltatások felemelése), a szervezeti reformokkal szemben (pl. járulékkivetés reformja, ügyvitel racionalizálása, köztisztviselő–magántisztviselő kérdés) meglehetősen passzív magatartást tanúsító szociáldemokrata szárnyat a meggyőzés eszközeivel eddig sikerült kollaborációra bírni és az OTI általános passzivitásával és nem utolsó sorban hegemonia féltékenységével szemben egységes arcvonalba állítani.

Súrlódási felületet a két párt között inkább a személyi kérdések jelentik. Az igazoló bizottságok az intézet igazgató főorvosát dr. Keleti Józsefet népbíróság elé utalták, a szociáldemokraták viszont a maguk emberének és megtarthatónak is vélték. A súrlódás különösen szembetűnő az orvos kérdésben.

Az OTI-val a viszonyunk nem őszinte, a MABI önkormányzatának szociáldemokrata tagjai is látják, hogy az OTI önkormányzata gyengén és rosszul működik. Pedig lényeges, hogy az OTI-val, mint nagyobb és fontosabb társadalombiztosító intézettel együtt és párhuzamosan járjunk el. Az OTI-t ért esetleges támadások a MABI-ra is kihatnak. A 2300/1945. M.E. sz. rendelet tulajdonképpen OTI kezdeményezésre keletkezett. Az OTI rendelettervezete azonban nem az önkormányzat kiszélesítését, hanem egyenes visszafejlesztését, az államosítás felé vezető utat célozta, amelyet a MABI részéről visszautasítottunk. [...] Az OTI önkormányzatában Pártunk nincs megfelelően képviselve. Megfelelő minőségű elvtársak beküldésével sürgősen javítani kell ezen az állapoton, de nemcsak az önkormányzatban, hanem az ügyviteli részen is. [...] A felügyeleti hatóságnál, a népjóléti minisztériumnál többször éreztük, hogy a legjobb szándékok és egységes álláspontok a régi kezekben lévő

kodifikáció útvesztőibe botlanak, és ezáltal jogbizonytalanságot (köz- és magánalkalmazotti kérdés) okoznak. [...]

A 25 éves ellenforradalom, a fasizmus, érdekeinek védelmére már hosszú idő óta rendszeresen építette ki állását a társadalombiztosító intézeteknél. A régi Munkásbiztosító és Ferenc József Pénztár alkalmazottainak helyét régen elfoglalták az ellenforradalom emberei, a fasizmus és nyilasuralom szálláscsinálói és aktív részesei.

Éppen ezért, mint az OTI-nál, mind a MABI-nál elsőrendű fontosságú volt az adminisztráció gyökeres megtisztítása. A MABI-nál elsőrendű 1945. március 18-án lépett működésbe az igazoló bizottság és munkáját június első felében fejezi be. Az igazoló bizottság népbíróság elé utalt 11 tisztviselőt és 5 orvost, állásvesztésre ítélt 9 tisztviselőt és 5 orvost, állásától felfüggesztett 24 tisztviselőt és 22 orvost, nem igazolt 61 tisztviselőt és 51 orvost.

Az ügyvitel nemcsak személyi összetételében tette szükségessé az alapos szelekciót, hanem az ügyvitelt magát túlméretezettségénél és bürokratizmusánál (miniszteriális munkarendszer) fogva éretté tette az át- illetve leépítésre. [...] A 2300/1945. M.E. sz. rendelet módot nyújtott arra, hogy az ügyvitel reformja végrehajtható legyen. 1945. június 30-ával a rendelet módot nyújtott arra, hogy az önkormányzat maga válassza ki azokat a tisztviselőket és orvosokat, akikkel az Intézetet tovább akarják vinni. [Tisztviselői létszám: 657 fő (1945. 06. 30.), 342 fő (1945. 07. 01.) 48%-os csökkenés; segéd-személyzet: 344 fő (1945. 06. 30.), 222 fő (1945. 07. 01.) 35%-os csökkenés; orvosi létszám: 241 fő (1945. 06. 30.), 195 fő (1947. 07. 01.) 19%-os csökkenés]

Az ügyvitelt üzemi szempontból, amellet, hogy a biztosítottak létszámcsökkenése is indokoltá tette a leépítést, racionalizáltuk is, felesleges munkahelyeket megszüntettünk, számos munkakört összevontunk és átszerveztünk. Az átszervezési munka jelenleg is folyik. Orvosi vonatkozásban a létszámapasztás főleg minőségi szelekció is és a létszám még kiegészítésre is szorul.

Az üzemi bizottságnak 11 tagja van, melyből 4 pártunk tagja, a többi szociáldemokrata és pártonkívüli. Pártunk többsége a számarány ellenére teljes mértékben biztosító van, az üzemi bizottságnak 4 további, nem kommunista tagja vezetésünk alatt áll. [...] Az üzemi pártcsoport viszonylag kis létszámú. Számbeli megerősítésén dolgozunk, célunk azonban elsősorban a minőségi megerősítés. Az üzem kulcspontjai majdnem mindenütt a kezünkben vannak. Az üzemi pártcsoport alakulásánál is kifejezésre juttattuk, hogy nem lehet célunk az üzem jellegénél fogva sem a számszerű többség elérése, ez ma hiba lenne, ez csak hosszabb építő és nevelő munka után léphet előtérbe.

A párttagok száma 39. A szociáldemokrata párt taglétszáma száz körül mozog. Más polgári párt egészen elenyésző számmal, egy-két emberrel van képviselve. Az alkalmazottak kb. 80%-a szakszervezeti tag. [...] Az alkalmazottak általános politikai beállítottsága kezdettől fogva nem volt kétséges. jobboldali magatartásuk nemcsak az igazoló bizottságok munkája során lett nyilvánvalóvá, hanem kifejezésre jutott azóta egyéb jelenségekben is. Az ideiglenes üzemi bizottság megválasztásánál az eddig némán várakozó és soha meg nem nyilatkozó alkalmazottak megkísérelték a jobboldali elemek becsempészését az üzemi bizottságban. A 2300/1945. M.E. sz. rendelet nyitva

hagyta az önkormányzat és a népjóléti minisztérium által eldöntöttnek vett kérdést, hogy a társadalombiztosító intézetek alkalmazottai mint önkormányzati alkalmazottak magántisztviselők. A rendelet által teremtett jogbizonytalanság először az OTI tisztviselői között váltott ki komoly megmozdulást és magával rántva a szociáldemokrata vezetés alatt álló OTI üzemi bizottságot a közalkalmazotti jelleg fenntartása mellett foglalt állást. Ezt az állásfoglalást emlékirat alakjában a népjóléti miniszterhez is eljuttatta. A jogbizonytalanság és az OTI állásfoglalása megmozdította a MABI tisztviselőit is és ugyanazok az elemek, amelyek a MABI üzemi bizottságát akarták annak idején kezükbe kaparintani, mozgalmat indítottak a köztisztviselői jelleg fenntartása mellett. Bár maga a megmozdulás itt nagyobb arányokat nem öltött, mégis újra felszínre hozta a jobboldali rétegeket. A köztisztviselő és magántisztviselő jelleg kérdése tulajdonképpen összefüggésben állott a 2300/1945. M.E. sz. rendelet azzal az intézkedésével, hogy 1945. június 30-ával az intézeteknek jogukban állott nagyobb arányú leépítéseknek a végrehajtására és az igazoló bizottságok által meghagyott, de kétségtelenül jobboldali, reakciós gondolkodású rétegeknek az eltávolítása. Éppen ezért az elemek vélték a köz- ill. magántisztviselői kérdés felvetésével a rendelet leépítésre vonatkozó részét megakadályozni, megnehezíteni és elodázní.

LITECZKY ANDOR

A mezőgazdasági társadalombiztosítás

Magyar Orvosi Szemle, 1. évf. (1947) 9. sz. 2–6.

Dr. Liteczky Andor, társadalombiztosításban dolgozó szakorvos, az 1930-as években a Közkórházi Orvostársulat titkára és a Közkórházi Orvostársulat Évkönyvének egyik szerkesztője. Azon szociálpolitikusok egyike, aki már az 1930-as években hangsúlyozta a kötelező mezőgazdasági társadalombiztosítás kiterjesztésének szükségességét. A dokumentum ennek a kérdését valamint a közkórházi és körzeti orvosi rendszer reformját tárgyalja az 1945 utáni újjáépítés és demokratikus társadalmi berendezkedés tükrében.

I. Szociálpolitikai megvilágítás

A magyar feudalizmus szociálpolitikájának hű tükré a magyar föld dolgozóinak társadalombiztosítását megalapító, a nép által koldus-törvénynek nevezett 1900: XVI. tc. Ez a törvény csak a kötelező baleseti biztosítást valósította meg, de ezt is igen szűk körre vonatkozólag és általa a földbirtokosokat akarta mentesíteni az egyéni kártalanítás terhe alól. Az igen kiskeretű kötelező baleseti biztosítás, az önkéntes rokkantsági és öregségi biztosítás, a legfontosabb betegségi biztosítás teljes hiánya kifejező bizonyítéka a magyar nép szociális felemelkedését elfojtó feudális kormányzati szellemnek.